

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • אגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תתקסא

ערב שבת קודש

פרשת ויגש

ח' בטבת ה'תשע"ג

יוצא לאור עלידי

מכון ליובאוויטש שעליד

צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

ח' בטבת ה'תשע"ג - ט"ו בטבת ה'תשע"ג

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	ח' בטבת	הלכות שאלה ופקדון פרק ו-ח.	ה' מאכלות אסורות פרק יג.	מ"ע רמב.
ש"ק	ט' בטבת	הלכות מלוה ולוה.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק יד.	מ"ע קצז. מל"ת רלד.
א'	י' בטבת	פרק ד-ו.	פרק טו.	מ"ע קמב.
ב'	י"א בטבת	פרק ז-ט.	פרק טז.	מל"ת רלט.
ג'	י"ב בטבת	פרק י-יב.	פרק יז.	מ"ע קצט. מל"ת רמ.
ד'	י"ג בטבת	פרק יג-טו.	ה'ל' שחיטה.. בפרקים אלו. פרק א.	מל"ת רמא. רמב.
ה'	י"ד בטבת	פרק טז-יח.	פרק ב.	מל"ת רלה.
ו'	ט"ו בטבת	פרק יט-כא.	פרק ג.	מל"ת רלו.

זמני השבוע*

צאת הכוכבים	שקיעת החמה***	מנחה גדולה	חצות היום והלילה	סוף זמן ק"ש	זריחת החמה	זמן ציצית ותפילין	עלות השחר**		תאריך
							72 ד' לפני הזריחה	120 ד' לפני הזריחה	
5.07	4.40.3	12.09	11.39	9.06	6.45	5.42	5.20	4.31	ו', ח' בטבת
5.07	4.40.8	12.10	11.40	9.07	6.46	5.43	5.20	4.32	ש"ק, ט' בטבת
5.08	4.41.3	12.10	11.40	9.07	6.46	5.43	5.21	4.32	א', י' בטבת
5.08	4.41.8	12.10	11.40	9.08	6.47	5.44	5.21	4.33	ב', י"א בטבת
5.09	4.42.5	12.11	11.41	9.08	6.47	5.44	5.22	4.33	ג', י"ב בטבת
5.10	4.43.1	12.12	11.42	9.09	6.48	5.45	5.22	4.34	ד', י"ג בטבת
5.10	4.43.7	12.12	11.42	9.09	6.48	5.45	5.23	4.34	ה', י"ד בטבת
5.11	4.44.3	12.13	11.43	9.10	6.48	5.45	5.23	4.35	ו', ט"ו בטבת

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"ז בסידורו ('סדר הכנסת שבת') מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"ז שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

באר-שבע		חיפה		תל-אביב		ירושלים		פרשת
צה"ש	דה"י	צה"ש	דה"י	צה"ש	דה"י	צה"ש	דה"י	
5:23	4:23	5:19	4:07	5:21	4:18	5:20	4:04	ויגש
5:28	4:27	5:23	4:11	5:26	4:22	5:24	4:08	ויחי

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוד • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף יצחק אולידורט

מו"ל: מכון ליובאוויטש שעליד צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

יו"ר: הרב יוסף יצחק הכהן אהרונוב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 60840, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

www.chabad.org.il דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il ISSN 0793-7474 אינטרנט:

"שובה ישראל עד ה' אלוקיך", והכן עצמך לקבלת משיח!

כיצד ייתכן שעל "מלך בבל" נבוכדנאצר הרשע, נאמר הלשון "סמך" שפירושו – עזר וסיוע?! • בדורנו זה, עיקר ההזגשה בתענית עשרה בטבת היא בעניין "סומך נופלים", לחזק ולעודד את רוחם של בני ישראל על-ידי הדגשת מעלת כל-אחד-ואחד • כולל ובמיוחד, חיזוק ועידוד על-ידי האמונה בביאת המשיח וביטחון גמור ש"הנה זה (משיח צדקנו) בא!" • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

א. "כחודש העשירי בעשור לחודש... סמך מלך בבל אל ירושלים", "עשירי בבל אל ירושלים"¹, ובלשון הרמב"ם², "עשירי בטבת שבו סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק" – המאורע הראשון שהביא להשתלשלות מאורעות שאר הצומות הקשורים עם החורבן והגלות ("ז' תמוז – שבו הובקעה העיר, ותשעה באב – שבו נחרב בית המקדש, וצום גדליה – שבו נהרג גדליה ונכבה גחלת ישראל הנשארת כו'), ולכן יש בו חומר לגבי שאר התעניות, ש"אפילו"³ היה חל בשבת לא היו יכולין לדחותו ליום אחר, מפני שנאמר בוי' בעצם היום הזה"⁴.

וצריך להבין:

למה נאמר בכתוב זה⁵ (והועתק ברמב"ם⁶)

ויש לומר הביאור בזה:
בפסוק זה (ביחזקאל) – שעיקרו (לא סיפור המאורע, שכבר סופר לפני-זה, במלכים וירמיהו, אלא) כתיבת המאורע לדורות, "כתב לך את שם היום הזה את עצם היום הזה" – נתבאר התוכן (הפנימי) דכללות עניין החורבן והגלות, שאינו (עונש לשם נקמה חסוֹסֵלוֹם) אלא בשביל עלייה גדולה יותר, שזהו התוכן ד"סמך... אל ירושלים", מלשון "סומך נופלים" – שיתוסף בירושלים (שרומז גם על בניישראל) עילוי גדול יותר ויותר שלא בערך לגבי המעמד ומצב שלפני-זה.

וזהו גם הפירוש ורמז ב"סמך מלך בבל אל ירושלים"⁷ – שגם הפעולה דמלך בבל, נבוכדנאצר

(1) יחזקאל כד, א"ב.

(2) הל' תעניות פ"ה ה"ב.

(3) אבודרהם הל' תעניות, הובא בב"י לטו"א ח סתק"נ.

(4) ראה בארוכה לקו"ש חכ"ה עמ' 267 ועוד.

(5) דלא כבשאר הכתובים: "בא נבוכדנאצר מלך בבל... על ירושלים" (מ"ב כה, א. ירמיה נב, ד).

(6) שמכל הפסוקים בחר להביא הפסוק שבו נאמר הלשון

"סמך", אף שלא מעתיק לשון הכתוב, כי אם, בשינוי והוספה.

(7) ובהדגשה יתירה בלשונו של הרמב"ם – "סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק".

מישראל, ואהבת הקב"ה אליו באיזה מעמד ומצב שהוא, שלכן, מבלי הבט על מעמדו ומצבו עד עתה, יכול וצריך לקיים תורה ומצוות בשלימות, כולל ובמיוחד – החיזוק והעידוד על-ידי האמונה בביאת המשיח וביטחון גמור ש"הנה זה (משיח צדקנו) בא"¹⁶, וההוספה בהכנה לביאתו על-ידי התשובה וקיום התורה ומצוות, ובלשון הכרות כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו: "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה"¹⁷, "שובה ישראל עד ה' אלוך, והכן עצמך ובני ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא בקרוב ממש"¹⁸.

ב. ועניין זה (הדגשת מעלתם של ישראל ואהבת הקב"ה אליהם, והאמונה בביאת המשיח) מודגש בכללות הנהגת יום התענית (כולל ובמיוחד עשרה בטבת, שהוא הראשון (בסדר המאורעות) לד' התעניות) – בקריאת התורה, בהפטרה ובתפילה: **בקריאת התורה:**

ביום התענית קורין בתורה¹⁹ (בשחרית ובמנחה) י"ג מדות הרחמים, שעל זה ביארו ופירשו חז"ל²⁰ "מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח ציבור והראה לו למשה סדר תפילה, אמר לו כל זמן שישראל חוטאים יעשו לפני כסדר הזה²¹ ואני מוחל להם", "ברית כרותה לי"ג מדות (אם יזכירום ישראל בתפילת תעניתם) שאינן חוזרות ריקם, שנאמר²² (בהמשך קריאת התורה דיום התענית) הנה אנוכי כורת ברית".

וסיום וחותם הקריאה: "נגד כל עמך אעשה

הרשע, שעשה מצור על ירושלים ("הביאה במצור ובמצוק"), היא עזר וסיוע ("סומך נופלים") לישראל, כי, מלך בבל [נוסף לכך שמצד עצמו אינו יכול לעשות מאומה כיוון שאינו אלא "כגרזן ביד החוצב"⁸] אינו יכול לעשות מצור על ירושלים. ירושלים היא עירו של הקב"ה, "עיר אלוקיננו"⁹, "קריית מלך רב"¹⁰, ועיר הבירה של בני-ישראל, "קריית חנה דוד"¹¹, בניו של הקב"ה, ומוכן וגם פשוט, שמלך בבל אינו יכול לפגוע חס' ושלום אפילו בחומת ירושלים, ועל-אחת-כמה: וכמה בירושלים עצמה, ובבית-המקדש. ובהכרח לומר שפעולתו של מלך בבל היא עזר וסיוע לבני-ישראל.

אלא שבימים ההם היה העזר והסיוע באופן שבגלוי ובחיצוניות היה מצור, עד לחורבן וגלות, כדי לתקן החטא וכו', אבל בימינו אלה, שמאז כילה חמתו בבית-המקדש, ולאחרי "מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות"¹², ולאחרי כל הגזירות והשמדות רחמנא ליצלן ורחמנא ליצלן שסבלו בני-ישראל באריכות וקושי הגלות האחרון. ובפרט גזירת השואה בדור האחרון, בוודאי נעשה הצירוף והזיכוך בשלימות, "די והותר" – נעשה העניין ד"סמך מלך בבל" אך ורק באופן של טוב הנראה ונגלה לעיני בשר, ובלשון חז"ל¹³ שהקב"ה אומר לישראל "בני אל תתייראו, כל מה שעשית¹⁴ לא עשיתי אלא בשבילכם...הגיע זמן גאולתכם!" ובדורנו זה (ובפרט בשנה זו "הי' תהא שנת נפלאות אראנו") צריכה להיות עיקר ההדגשה בתענית דעשרה בטבת – שעניינו (ככל התעניות) "לעורר הלבבות לפתוח דרכי תשובה"¹⁵ – בעניין "סומך נופלים", לחזק ולעודד את רוחם של בני-ישראל על-ידי הדגשת מעלתו של כל-אחד-ואחד

16 שה"ש ב.ח. וראה שהש"ר עה"פ (פ"ב, ח (ב)).

17 אג"ק שלו ח"ה ס"ע שסא ואילך, שעז ואילך, תח ואילך ועוד.

18 "היום יום" – ט"ו טבת.

19 נוסף על אמירתן בציבור בתפילה (בשחרית ובמנחה), כבכל יום שאומרים תחנון, ועאכו"כ ביום התענית, שמעלת היחיד היא כמו מעלת הציבור (כמובן ממ"ש בהפטרה "דרשו ה' בהימצאו קראוהו בהיותו קרוב" שביום התענית הקב"ה "מצור" ו"קרוב" גם להיחיד, כמו בעשרת ימי תשובה (ר"ה יח.א. וש"נ)). וביתר שאת וביתר עוז בציבור.

20 ר"ה יז.ב.

21 ומנהג ישראל שלפני השליח-ציבור (בעל-קורא) מכריזים

כל הקהל – כל יחיד ויחיד – י"ג מדה"ר בקול רם, ואח"כ

חוזר גם השליח-ציבור.

22 (תשא לד, י).

8 ראה שהמ"צ להצ"צ מצוות מילה פ"ג. ד"ה מים רבים תשי"ז פ"ד. ובכ"מ.

9 תהילים מז.ב.

10 שם.ג.

11 ישעיה כט.א.

12 תניא רפ"ז.

13 יל"ש ישעיה רמז תצט.

14 כולל גם הפעולה דמלך בבל שאינו אלא כגרזן ביד החוצב

בו.

15 רמב"ם הל' תעניות רפ"ה.

דבריו של הקב"ה ("כה אמר ה'") לעורר את ישראל לקיום התורה ומצוות ("שמרו משפט ועשו צדקה") אינם על-ידי איומים רחמנא ליצלן ורחמנא ליצלן של עונש, אלא, "שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות", כלומר, כיוון שתיכף ומיד באה הגאולה האמיתית והשלימה, צריכים להתכונן אליה על-ידי זה ש"שמרו משפט ועשו צדקה", ולכן, "אשרי אנוש יעשה זאת גו' שומר שבת מחללו ושומר

נפלאות²³ אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים וראה כל העם וגו'²² - "נפלאות אראנו". בהפטרה:

בתחילת הפטרת יום התענית נאמר²⁴ "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב", שהקב"ה "מצוי" ו"קרוב" לכל-אחד ואחד מִישראל, כולל זה שאומרים לו "יעזוב (לשון עתיד) רשע דרכו גו'²⁵, וביודעו שהקב"ה "מצוי" ו"קרוב" (גם) אליו, אזי יעזוב רשע דרכו גו' וישׁוב אל ה' וירחמהו כי

מבקשים מהקב"ה שתחילה יפדה את ישראל מ"כל צרותיו", ולכל לראש מהצרה הכי גדולה דהגלות, ורק אחר-כך "והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו"

ידו מעשות כל רע²⁹ - שגם הדרך ל"סור מרע" היא על-ידי הדגשת הטוב והחיוב שבדבר, "אשרי אנוש יעשה זאת וגו'".

וסיום הפטרה בעניין הגאולה - "והביאותים אל הר קודשי ושמתים בבית תפילתי עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי³⁰, לא רק באופן ד"ונשלמה פרים שפתינו³¹, אלא גם (ובעיקר) הקרבת הקורבנות כפשוטם, וחותרם: "נאום אד' ה' מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו"³², שגם אלה שהם "נדחי ישראל" (ברוחניות) מקבצם הקב"ה, ולא רק בתור חלק מכלל ישראל ("נדחי ישראל"), אלא גם הקיבוץ דכל יחיד ויחיד ("עוד אקבץ עליו לנקבציו"³³), וכמו שכתוב³⁴ "ואתם תלוקטו לאחד אחד בני-ישראל".

ובתפילה:

לכל לראש - בתפילה המיוחדת שמוסיפים ביום התענית - אמירת הסליחות (וכן ברכת ענונו³⁵), שבהתחלת סליחות עשרה בטבת אומרים

ירבה לסלוח".

וממשיך בכתוב²⁶ "כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאום ה'":

אם יבוא בשר ודם ויאמר שצריכים לומר לרשע דברים קשים, לעשות את חשבון העוונות ולהסיק שהעונש על זה הוא כך וכך - אומר הנביא בשמו של הקב"ה "לא מחשבותי מחשבותיכם", "אין שוקלין (חשבון העוונות) אלא בדעתו של אל דעות והוא היודע כו'", ולא על-פי דעתו ומחשבתו של בשר ודם: "ולא דרכיכם דרכי", דרכיו של הקב"ה, "אב הרחמים", הם "דרכי נועם ודרכי שלום", בסבר פנים יפות, שמחה וטוב לבב²⁷.

והמשך הפטרה - "כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להיגלות":

(23) "פירוש למעלה מן הטעם ודעת, וכמו שאמר דוד ליהונתן נפלאה אהבתך וגו', כי ע"י יגמה"ר שהמשיך משה רבינו ע"ה נעשה כביכול כריתת ברית והתקשרות להקב"ה עם ישראל לעורר את האהבה, וסלחת כו', שלא יהיו עוונותיכם מבדילין כו' כי חלק ה' עמו" (לקו"ת ניצבים מד, ב).

(24) ישעיהו נה, ו.

(25) שם, ז.

(26) שם, ח.

(27) להעיר מהמשך הפטרה - "כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון" (שם, יב).

(28) שם, נא.

(29) שם, ב.
 (30) שם, ו.
 (31) הושע יד, ג.
 (32) ישעיהו שם, ח.
 (33) ראה שיחת צום גדליה תנש"א זו ס"ד.
 (34) שם כו, יב.
 (35) שבה מבקשים "אל תפן אל רשענו... היה נא קרוב

(ובסגנון שלעיל: "אוד מוצל מאש") – "אינו עומד על הפשע להשגיה בו לשלם עליו גמול, אלא עובר על הפשע והולך להלאה כאילו לא יראנה"⁴⁵ "אותם שיישארו בבוא הגואל ... אף-על-פי שיהיו חייבים שלא יצאו מהגלות לרוע מעשיהם שעשו, לא יפנה לעד אל מעשיהם, כי חפץ חסד הוא... וחסדו יגבר על חטאיהם כשיגיע זמן הגאולה"⁴⁶. ועל-אחת-כמה-וכמה לאחרי ש"כלו כל הקיצין", וגם עשו תשובה, הרי בוודאי שתיכף ומיד צריך-להיות קיום בקשת בני-ישראל "פדה אלוקים את ישראל מכל צרותיו"⁴⁷.

ונוסף לזה, גם בתפילה שמתפללים בכל יום (שבוים התענית, "יום רצון לה"⁴⁸, מיתוסף בה עילוי גדול יותר)⁴⁹ – הנה:

תפילת העמידה (עיקר התפילה) היא באופן של סמיכת גאולה לתפילה⁵⁰ (על-דרך עניין "סומך נופלים"),

והתחלתה במעלתם של ישראל – החל מההקדמה "אד"⁵¹ שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך"⁵², שהקב"ה הוא הפותח שפתיו של האדם, ועד "שה"⁵³ מדבר בו ממש על-ידי פיו של האדם... (ש) הפה הוא רק הכלי שיומשך על-ידו ויתגלה ("ופי יגיד", "יגיד הוא לשון המשכה") דיבורו יתברך"⁵⁴.

46 רד"ק עה"פ.

47 ולאח"ז תהיה גם התשובה בתכלית השלימות – כמרומו בדיוק הלשון "פדה... עוונותיו", ד"ל שרומז גם על פדיית העוונות להוציאם מלעו"ז ולהעלותם לקדושה – "זוונות" ("עוונותיו", ש"עוון" הוא במזיד (יומא לו, ב)) נעשו לו כזכיות" (שם פו, ב). ויתירה מזה: "זכיות" ממש, ועד לסוג נעלה יותר של "זכיות" (ראה דרמ"צ קפוא, ואילך. ועוד). "זכיות" (בכ"ף הדמיון) למעליותא.

48 ישעיהו נח, ה. וראה אגה"ת ספ"ב.

49 ע"ד מארז"ל (זבחים צא, רע"א) "אטו שבת למוספין אהנאי לתמידים לא אהנאי" (בתמיה).

50 ברכות ד, ב.

51 תהילים נא, ז.

52 שהיא חלק מהתפילה – "כיוון דתקיננו רבנן למימר ה' שפתי תפתח כתפילה אריכתא דמיא" (ברכות שם).

53 לקו"ת שה"ש מא, א. ובכ"מ.

54 ולהעיר, שכיוון שבטלה תקנת עזרא שבעל קרי אסור בתפילה עד שיטבול והעמידו הדבר על הדין שמותר להתפלל בלא טבילה (שו"ע אדמו"ר או"ח ר"ס פח) – נמצא, שהעניין ד"אד" שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך", "שה" מדבר בו ממש". הוא גם במעמד ומצב שלפני הטרה, מצד

הפסוקים "כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות"³⁶ "פדה אלוקים את ישראל מכל צרותיו"³⁷, "והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו"³⁸.

והביאור בסדר הפסוקים כפי שנקבעו בסליחות בסדר זה דווקא – שב' הפסוקים "כי עם ה' החסד גו' והוא יפדה את ישראל גו'" אינם נאמרים בסמיכות זה לזה, כסדרם בספר תהילים, אלא מפסיקים ביניהם בפסוק "פדה אלוקים את ישראל מכל צרותיו" – שמבקשים מהקב"ה (ובטוחים שהקב"ה שהוא "שומע תפילה" ימלא הבקשה) שתחילה יפדה את ישראל מ"כל צרותיו"³⁹, ולכל לראש מהצרה הכי גדולה של הגלות, ואחרי-כך "והוא"⁴⁰ יפדה את ישראל מכל עוונותיו", היינו, שיגאל את ישראל (אפילו) לפני שיעשו תשובה⁴¹, "גם העוון לא יעכב הגאולה כי הוא יפדה את ישראל מן העוונות"⁴².

ובלשון הכתוב בפסוקי "מי א'ל כמוך"⁴³ (שמכוונים כנגד י"ג מדה"⁴⁴) – "מי א'ל כמוך נושא עוון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא": "לשארית נחלתו", "אותם שישארו מחבלי המשיח"⁴⁵

לשוועתנו... טרם נקרא אליך עננו".

36 תהילים קל, ז.

37 שם כה, כב.

38 שם קל, ה.

39 ויש לומר, שזהו גם הפירוש בפסוק "כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות" – "הרבה גו' פדות" דייקא, כלומר, פדות מכל הצרות, ולכל לראש מצרת הגלות (דאל"כ אין זה "הרבה גו' פדות") ואח"כ "והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו". ככפנים.

40 "והוא" (לשון נסתר) דייקא, כי, סדר זה (הפדייה מהגלות ואח"כ הפדייה מהעוונות) הוא מצד דעתו ומחשבתו של הקב"ה, ש"לא מחשבותי מחשבותיכם", בהעלם (לשון נסתר) מדעתו ומחשבתו של בשר ודם.

41 ראה איכ"ר בסופו (פ"ה, כא): "אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע, שלך הוא, השיבנו, אמר להם, שלכם הוא, שנאמר שובו אלי ואשובה אליכם נאום ה', אמרה לפניו, רבש"ע, שלך הוא, שנאמר שובנו אלוקי ישענו, לכך נאמר השיבנו ה' אליך ונשובה" (וראה גם מדרש תהילים פה, ושם מסיים: "אלא שנינו כאחד, שנאמר שובנו אלוקי ישענו").

42 מצו"ד עה"פ.

43 מיכה ז, יח ואילך.

44 זח"ג קלא, ב. סידור אדמו"ר בסדר תשליך.

45 מצו"ד עה"פ.

זה מוסיפים הפסוק "והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו"⁵⁸, ובסדר זה דווקא, "פדה אלוקים את ישראל מכל צרותיו", ואחר-כך "והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו", כנ"ל.

ג. ויהירצון – והוא העיקר – שמהדיבור, התפילה והבקשה על הגאולה נבוא לקיום במעשה בפועל באופן של סמיכת גאולה לתפילה סמיכות ממש ללא הפסק כלל.

(קטעים מהתועדות שבת-קודש פרשת ויחי – ועשרה בטבת ייהפך לשמחה – ה'תנש"א – מוגה. התועדות תנש"א, כרך ב, עמ' 121-126)

58) ראה עשרה-כולל פי"א ס"ח: "בסידור האריז"ל זלקווא לא נמצא זה הפסוק בסיום נפ"א. ואדמו"ר הוסיפו* מטעם המבואר בפע"ח שער נפ"א פ"ב. [*] להעיר, שהוספת פסוק זה בסיום נפ"א נמצא גם בסידור בית-תפילה וסדר דברי הימים להר' משה זכות – אמסטרדם תע"ב].

ולאחרי הקדמה זו מתחילים התפילה ב"אלוקינו ואלוקי אבותינו אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב", ה"אבות" דכל-אחד-ואחד מישראל, ולכן, ו"מביא גואל לבני בניהם", וגם בהמשך התפילה מבקשים כמה פעמים על הגאולה – "ברוך אתה ה' גואל ישראל"⁵⁵, "ברוך אתה ה' בונה ירושלים", ברוך אתה ה' מצמיח קרן ישועה", "ברוך אתה ה' המחזיר שכינתו לציון". ולאחרי התפילה אומרים בנפילת אפיים "לדוד"⁵⁶ אליך ה' נפשי אשא"⁵⁷, ומסיימים בפסוק "פדה אלוקים את ישראל מכל צרותיו", ולאחרי-

מעלתו של כאו"א מישראל בכל מעמד ומצב שהוא. 55) לאחר הבקשה "סלח לנו כו' ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלוח". "והרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה, אלא אין כאן שום ספק כלל. מאחר שביקשנו סלח לנו מחל לנו, ואילו לא היינו חוזרים וחוטאים היינו נגאלין מיד. כמו שאנו מברכים בא"י גואל ישראל" (אגה"ת פי"א). 56) תהילים מזמור כה. 57) זח"ב רב.ב. אבודרהם. סידור האריז"ל. ועוד.

מינוי ל'התקשרות'

אפשר לקבל את גיליון 'התקשרות'

ישירות הביתה באמצעות הדואר

מינוי לשנה: 276 ש"ח (ב-4 תשלומים)

מינוי לחצי שנה: 140 ש"ח (ב-2 תשלומים)

את השם, הכתובת והתשלום יש להעביר לפי הכתובת:

'התקשרות', מחלקת המנויים, ת"ד 14 כפר-חב"ד 60840.

כמו-כן אפשר להירשם בטלפון ולשלם בכרטיס אשראי, בטל' 072-2770130

השפעת יוסף למלכות משיח

תחייתו של משיח בן יוסף בזכות השנים שנתן לדוד

יוסף הוא המקור לעניין המלכות בבני ישראל (ויש לומר שלכן הוא היה המלך הראשון) – מלכות בית יוסף, עד משיח בן יוסף. ויש לומר – שגם מלכות בית דוד (עיקר המלכות), עד משיח בן דוד. [...] אך היות ש"עיקר המלכות" תהיה לאחר מכן אצל בית דוד (משבט יהודה), עד שלעתיד לבוא יהיה "ודוד עבדי נשיא להם לעולם" (ומלך אחד יהיה לכולם), גם על בית יוסף (אלא שזה גופא בא בגילוי עלידי זה שעכשיו מלכות בית יהודה מקבלת ממלכות בית יוסף) – לכן בזה לא נוגע כל כך האריכות ימים (בשלימות) של יוסף עצמו (ולכן ליוסף עצמו לא היה אריכות ימים כמו בשאר השבטים והאבות), רק בעיקר – שחי וראה הדורות שלאחרי זה, "בני שלשים גו", אשר "בני שלשים" מרמז גם על "משיח הבא מיוסף".

ויש לומר, ויומתק עוד יותר על-פי הביאור בזוהר, שזה שיוסף לא חי קמ"ז שנה כיעקב אביו הוא, בגלל שנתן ל"ז שנה לדוד המלך [...]. ומבואר במפרשי הזוהר, שהיות ו"משיח בן דוד יחיה את משיח בן יוסף לכך יוסף נתן לדוד כל כך שנים".

ולהוסיף על-פי הנ"ל, שהשורש ונתינת כוח על מלכות בית דוד הוא ממלכות יוסף, ולכן יוסף נתן משנותיו לדוד המלך, וזה פועל בו (ביוסף) גם הוספה – שיהיה "ימים על ימי מלך תוסיף", כמוכא בתרגום: "וומין על יומי מלכא משיחא תוסיף, שנוי היך דרי עלמא הדין דדרי עלמא דאתי"; ובביאת משיח צדקנו (משיח בן דוד) בגאולה העתידה, שאז יהיה שלימות (החיות) גם ביוסף ובמשיח בן יוסף. [...] מכל האמור לעיל ישנו לימוד לכל יהודי:

בני ישראל בכלל נקראים "בני מלכים", עד "מלכים". ונקראים גם על שם יוסף. ובפרט בני ישראל שבדורנו זה שיש להם שייכות מיוחדת עם נשיא דורנו ששמו יוסף, ש"הנשיא הוא הכל". כל יהודי, כפי שהוא בעולם הזה הגשמי, מקבל מהקב"ה את כתר המלך, בדוגמת התקופה של מרדכי היהודי [. . .] וזה נותן כוח ליהודי – לכל יהודי – שבמעמד ומצב של "רחוב העיר", יעמיד את עצמו במצב של גאולה – למעלה מכל המניעות והעיקובים של הגלות, ויקיים תורה ומצוות ובהוספה (יוסף) ללא כל הפרעות, ביודעו שהוא "מלך", והרי מלך הוא בעל-הבית על כל מדינתו – סביבתו, הוא יכול לעבוד ועובד את הקב"ה בלי בלבולים, ולגלות בכל העולם כולו את מלכותו יתברך – ה' ימלוך לעולם ועד". ונוסף לעבודת היהודי בזה, הוא מקבל על כך גם כוחות וברכות מהקב"ה, שאצלו – אצל כל יהודי, הן בחוץ לארץ ועל אחת כמה וכמה בארץ הקודש – יהיה שלום ושלחה בחייו הפרטיים וחייו הכלליים, בכדי שיוכל ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף, ולגלות מלכותו יתברך בכל העולם. [...] ועוד והוא העיקר – שעלידי העבודה באופן הנ"ל (מלכות יוסף), שמעמיד עצמו במצב של גאולה – הוא מגלה איך שהדור האחרון בגלות נעשה מיד דור ראשון של גאולה, החל מכך שהוא מגלה בעצמו את הניצוץ של משיח (דרך כוכב מיעקב אצל כל יהודי), יחידה שבנפש, עד – הגילוי של יחידה הכללית, משיח בן דוד, בגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש.

(התוועדות ה'תש"נ חלק ד, עמודים 17'16, 21'20)

ארגון אקדמאים יוצאי רוסיה (שמ"ר)

בחודש תשרי תשל"ב נוסד, בהוראת הרבי, במסגרת צאגו"ח, ארגון האקדמאים שומרי תורה ומצוות • אספת היסוד התקיימה בחצר הרבי ובראשה ישב יו"ר מזכירות הרבי – הרב חודוקוב • במרוצת השנים הרבי תמך בארגון ועודד את פעילותו. חומר רב בפרסום ראשון • רשימה ראשונה

(חכמות חיצוניות). המטרה לפעול באותן חכמות חיצוניות, שהן כ"רקחות וטבחות" ביחס לחכמה דקדושה, את הכוח והיכולת לפעול בהם שלמות עד ל'אתהפכא'.

אסיפה לייסוד הארגון

על האסיפה הנדירה אנו קוראים בפרוטוקול הבא:

ב"ה כ"ח תשרי תשל"ב ליובאוויטש ברוקלין האסיפה הראשונה של האקדמאים אנ"ש שיחיו מארץ ישראל – בהשתתפות הרב ח.מ.א. חודוקוב.

משתתפים:	הרב חודוקוב
מרדכי גורליק	ר"י לייבוב
אהרן מקוביצקי	יעקב צצקיס
משה באראשנסקי	שמחה צצקיס
ארי קיסילעוויטש	נפתלי קרביצקי
צבי אפשטיין	צבי צצקיס (המילניציק)
אברהם גודין	ראובן גלפריין
מנדל ברכהן	

חכמות חיצוניות בשירות הקדושה

הרשימה הבאה תספר על הדרך להקמת ארגון "אגודת אקדמאים שומרי תורה יוצאי מזרח אירופה" (ראה אגרות קודש כרך כח עמ' 3). כבר בשנת תשל"א עורר הרבי התעסקות מסיבית בקליטת העולים מברית-המעצות בגשמיות וברוחניות. הדברים נאמרו הן בשיחות פומביות במהלך התוועדויות הן בשיחות ובהוראות שנמסרו בעל-פה ובכתב גם בשנים תשל"ב ותשל"ג.

בחודש תשרי תשל"ב, כאשר קבוצת אקדמאים הגיעה לשהות במחיצת הרבי, החל העניין לקרום עור וגידים.

לימים, בשנת תשמ"ז (התוועדויות תשמ"ז כרך ג' עמ' 101) הסביר הרבי את הצורך בהקמת איגוד ל"אנשי מדע", על-פי דברי הזוהר שבאלף השישי (בשנת שש מאות) "נפתחו ארובות השמים" בנוגע למעיינות פנימיות התורה – חכמות הקדושה, ומזה נמשך גם בחוכמות ענייני ה"רשות"

הרב חודוקוב:

"בודאי ידוע לכולם אשר מטעם צעירי אגודת חב"ד באה הצעה שהאקדמאים אנשי ליובאוויטש יתארגנו בארגון מיוחד במטרות מתאימות לאנ"ש. הרבי שליט"א הסכים להצעה ולפי שאמר לי הביע רצונו שהאסיפה הראשונה תתקיים עוד בהיותם פה ורק שכאן יניחו יסוד ליוזמת הדבר, שתיבחר בינתיים ועדה יוזמת ואת יסוד הארגון יעשוהו אי"ה בשובם לארץ הקודם ת"ו.

שמענו מה שהרבי שליט"א דיבר בעניין השגחה פרטית, היינו שההשגחה העליונה מביאה את כל אחד למקום ובאורח חיים כזה שיתאימו לשליחות המוטלת עליו. כידוע, שפעם אחת אמר כ"ק אדמו"ר נ"ע לאיש שפרנסתו היתה קשורה בנסיעות, שהקב"ה היה יכול לתת לו פרנסתו במקום אחר וההשגחה העליונה הטילה עליו שליחות במקומות שונים ועל כן גם פרנסתו קשורה בנסיעות.

גם אקדמאים, שקיבלו השכלה גבוהה, צריכים להשתמש בהשכלתם לא רק לצורכי פרנסתם אלא גם לצורך העניינים המוטלים עליהם על ידי ההשגחה העליונה. היהודים שמגיעים עתה מרוסיה, אין זה רק שהקב"ה גאל אותם משם [באופן פרטי] אלא יש להם שליחות כללית. כמו חייל שנמצא במחנה אימונים, זה כדי להכין אותו לקרב, שצריך ללמוד את זה, כן העולים האקדמאים שהגיעו מרוסיה צריכים להשפיע על הנוער, אשר רובם עתה נמצאים באוניברסיטאות. ויש טיפול אישי ויש טיפול כללי. כמו ברפואות הגוף, כן גם ברפואות הנפש, ולזה צריכים את הארגון, כי אנשים פרטיים אין להם השפעה כמו לארגון. עשרה מאורגנים יכולים לפעול יותר מאלף בודדים.

כן ההתאגדות נחוצה גם לאקדמאים עצמם, שיהיו קשורים בחוג שלהם. זה יביא תועלת בין בגשמיות בין ברוחניות. מובן אשר יוכלו לצרף לארגון גם אקדמאים מאנ"ש הגרים מזמן בארץ ישראל. הארגון יהיה כוח שיגן על האינטרסים של חברי הארגון. מ. ברכהן: בבראילן ישנם ארגונים של סטודנטים דתיים ושל אקדמאים עולי רוסיה.

הרב חודוקוב: קיום הארגונים אינו שולל את יסוד ארגון זה, ואדרבה, כי מטרות הארגונים הקיימים אינן מספיקות לפי דרישת השעה, ואנשינו יוכלו להכניס חיים גם בהם, ובמקרה שלא יוכלו לא ישתתפו בו.

א. מקובצקי: האם זה יופיע רשמית בשם חב"ד? הרב חודוקוב: המייסדים הם אנשי חב"ד. אפשר גם להבליט שזה נתייסד באיסטרן פארקווי, אבל הארגון יהיה עצמאי.

ראובן גלפריין: אנו צריכים לבקש ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א, ועל זה עלינו לבקש אשר הרבי יקבל אותנו לפני הנסיעה ויעניק לנו ברכתו הקדושה להצלחה.

הרב חודוקוב: זה אתם צריכים לבקש מהרבי שליט"א. הכניסו בקשתכם לפרטיכל.

ר' ישראל לייבוב: שאל את כל אחד ואחד מה יש לו לומר. כולם הביעו את הסכמתם ורצונם לזה. ר' מרדכי גורליק אמר שהם עולים ואינם יודעים דרכי הפעולה. מטעם צאגו"ח הובטחה להם הדרכה. נבחרו בינתיים כמה צעירים לוועדה יוזמת זמנית: מרדכי גורליק, אהרן מקובצקי, מ. באראשנסקי ומנדל ברכהן [...] יתחילו בפעולה."

לפעול רחב וחזק

כמה ימים קודם לכן כותב הרה"ח ר' אברהם גודין (מזכיר צאגו"ח באה"ק) לרבי: "הודעתי לכ"ק אדמו"ר שליט"א שברצוננו שהאסיפה הראשונה של האקדמאים מאנ"ש תתקיים עוד בניו־יורק. על נושא זה דיברתי עם הרב ר' חיים מרדכי אייזיק שיחי' חודוקוב ובקשתו שי[ש]תתן באסיפה. תשובתו הייתה שיש לשאול [את] כ"ק אדמו"ר שליט"א היכן לערוך את האסיפה הראשונה בניו־יורק או בארץ ישראל".

תשובת הרבי לא הגיעה אלינו, אך מסתבר שהיתה חיובית. בכ"ח תשרי התקיימה האסיפה שהפרוטוקול שלה הועתק לעיל. כדאי לשים לב לבקשת אחד המשתתפים בסוף האסיפה: "אנו צריכים לבקש ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א ועל־זה עלינו לבקש אשר הרבי יקבל אותנו לפני הנסיעה

קרובות – שיאמרו שאם מישהו אקדמאי, שיש לו השכלה גבוהה, אינו יכול להיות יהודי שומר מצוות, כי השכלה גבוהה היא נגד התורה ונגד האמונה ואי אפשר להיות גם מאמין וגם איש מדע – תפקידו של הארגון שלכם יהיה לצאת בהצהרה הפוכה ולומר שאדרבה אם מישהו אקדמאי, צריכה להיות לו אמונה יותר חזקה, וכפי שאמר פעם איינשטיין כאשר שאלו אותו מה היחס שלו לדת – שכלל שהוא רואה יותר מזה המדע אומר לו, הוא נוכח יותר שיש אל שמנהיג את העולם, שהרי לא ייתכן שהכול נמצא מעצמו. ונוסף על זה – הוא ציווה שידיפסו זאת בשמו ועשו מזה בשעתו רעש גדול, אלא שאחר-כך הפסיקו להדפיס את זה כי חששו שאנשים יהיו דתיים מדי, אבל אתם הרי לא צריכים לחשוש מזה.

וכאשר ישאלו אתכם את השאלה – הרי ישנם כל כך הרבה ארגונים, לשם מה צריכים עוד התאחדות של אקדמאים שומרי מצוות אחרי שיש כבר רבים כאלו? עליכם לענות פשוט: כיון שבאתם ממדינה אחרת, שיש בהם תנאים מיוחדים ועוסקים בה בשאלות מיוחדות וממילא צריכים לחפש פתרונות מיוחדים, ומאחר שאתם עוסקים בבעיות מיוחדות – רצונכם שיהיה לכם איגוד משלכם.

בהמשך, מובן מאליו שתשתפו פעולה ותעבדו ביחד עם שאר הארגונים, אבל אתם מוכרחים שיהיה לכם ארגון לעצמכם, כי כאמור, אתם עוסקים בשאלות ובעיות מיוחדות לכם וממילא אתם צריכים איגוד מיוחד.

עוד ענין עיקרי בעבודה שלכם הוא בנוגע לאלו שיבואו, ואלו שרוצים לבוא, מאותן מדינות בעתיד – שתעמדו עמם בקשר וכו'. ואת זה אף אחד אחר לא יכול לעשות במקומכם. כי אדם אקדמאי שבא מאמריקה או מאפריקה אינו יכול לפעול על אקדמאי שנמצא ברוסיה, ובשעה שיהיה לכם ארגון משלכם אתם יכולים לעמוד בקשר עם אלו שעדיין שם, עלי-ידי זה שתשלחו להם אינפורמציה או תשלחו להם סידור, או זוג תפילין או חבילה, שכל אלו הם דברים שאי אפשר לדרוש מאמריקאי או אפריקאי, כפי שאפשר לדרוש את זה מאקדמאי בעל השכלה גבוהה, דוקטור או אינג'נר, שבא מרוסיה.

ויעניק לנו ברכתו הקדושה להצלחה", ותשובת הרב חזקוני: "זה אתם צריכים לבקש מהרבי שליט"א, הכניסו בקשתכם לפרטיכל".

באותו יום נענתה בקשתם והרבי הואיל לדבר בפניהם. השיחה, שנאמרה ביידיש, תורגמה ופורסמה לראשונה בספר 'משבחי רבי' עמ' 195-192. מעניין שבשיחה התייחס הרבי לנקודות שעלו באסיפה במיוחד, וכה אמר:

השם יתברך יעזור ויצליח אתכם במה שהתחילו לאגד את האקדמאים, אלו שהם בעלי השכלה גבוהה, כדי לנצל זאת לחיזוק עצמם וחיזוק הזולת, שכאשר תחזרו לארץ-ישראל מסתמא תרחיבו את האיגוד ותכללו בו עוד חברים. ואף על-פי שהארגון נוסד בכך, מובן מאליו שלא זו בלבד שאפשר, אלא גם צריך לכלול בזה חברים נוספים שעדיין אינם חב"דניקים, חסידי ליבאוויטש, העיקר שייקחו על עצמם את שמירת התורה וקיום מצוותיה.

ואף-על-פי שבארץ-ישראל קיימים כבר איגודים של אקדמאים שומרי מצוות, אבל הללו אינם עושים (כמעט) אלא לעצמם ואינם עושים זאת באופן רחב וחזק. הם אמנם מתאספים, הם אמנם מוציאים לאור לפעמים ז'ורנאל וכדומה, אבל העבודה שלכם צריכה להיות לדעתי, להשתדל שאלו שבאים לארץ-ישראל יהיו יראי שמים כמו בשעה שבאו, ועוד יותר. ולא כמו הדוגמאות הלא רצויות, שיש כאלה שבהיותם בחוץ לארץ היו יראי שמים יותר מאשר כפי שהם לאחר שהגיעו לארץ-ישראל, והם סבורים שכיוון שגרים בארץ קדושה, אפשר להיות לא קדושים באמרם שכאשר גרו ברוסיה היו צריכים להיות קדושים, כי הארץ לא קדושה, אבל כאשר גרים בארץ קדושה, די בזה.

לתת פתרונות לשומרי מצוות

לכן העבודה שלכם צריכה להיות, לכל לראש בנוגע לעצמכם, להיות יראי שמים ולהוסיף בירת שמים, ואחרי כן לראווג לכך שגם מכריכם שהם בעלי השכלה גבוהה, או סטודנטים להשכלה גבוהה, שיש להם ייחוד משלהם שגם הם יהיו יראי שמים. ואזי כאשר יהיה מקרה – וזה קורה לעיתים

תמונה אמיתית ממצב הנוער

ובכן, אין זה נכון שאתם מבקשים להלחם בארגונים הקיימים או שאינכם שבעי רצון מהם או שאתם רוצים לבקר אותם. אין עניינכם לבקר ואין עניינכם ללחום. אתם רוצים רק שיהיה ביכולתכם להסתדר על-פי התורה ואתם רוצים לסייע לידידים ולמכרים שלכם שעדיין נמצאים ברוסיה או רומניה או פולין שזקוקים לעזרתכם, ואתם רוצים גם לפעול שבארץ-ישראל תהיה תמונה אמיתית אודות מצב הנוער היהודי ברוסיה, שלא כאלו האומרים שהנוער ברוסיה הם קומוניסטים או ציונים אבל הקב"ה לא נוגע להם ודת לא מעניינת אותם, רק שחלקם – כוונתי לאזרחים היהודיים – קומוניסטים, חלק מהם סוציאליסטים וכו' ואף אחד לא רוצה להזכיר שיש שם נוער דתי, וכשמראים להם בחור דתי או אברך דתי והוא מניח תפילין...

שיהיה איגוד שלכם, שיהיה ארגון כזה של אלו שבאו רק לאחרונה מרוסיה הסובייטית, או פולין הסובייטית או רומניה הסובייטית, ואתם תאמרו שאתם...

כך כתב הרבי בכ"ה במרחשוון תשל"ג (אגרות קודש כרך כח עמ' לאילב) וראה גם מכ' מד' באדר ה'תשל"ג (שם עמ' קמה):

וכבר בקשתי את הנהלת אירגון האקדמאיים שמרכזו בכפר חב"ד שירכזו הידיעות והפעולות בשטח זה [=של הוצאה-לאור ותרגום בשפה הרוסית].. ותקותי שיודעת על דבר אירגון זה ועומדת עמם בקישור.

וליהודי יוצא רוסיה, שהציע הקמת מרכז רפואי-מדעי, כותב הרבי (כ' טבת – שם עמ' צ):
אקוה, והדבר מאד כדאי, שיתקשר עם אגודת האקדמאיים, ומסיבות רבות.

הלכות ומנהגי חב"ד

שבת קודש פרשת ויגש

ט' בטבת

קטנים שיש בהם דעת להתאבל על ירושלים, מאכילים אותם מאכלים פשוטים, ולא יאכלו מעדנים.⁶

שחרית: הציבור אומר 'ענגנו' רק במנחה, אבל הש"ץ אומר 'ענגנו' גם בשחרית (בחזרת הש"ץ) בברכה בפני עצמה בין ברכת 'גואל ישראל' לברכת 'רפאנו', "אם יש בבית הכנסת אף רק שלושה מתענים".⁷ ואם אין, אומרו ב'שומע תפילה'.⁸

סליחות⁹:

אומרים אותן בעמידה¹⁰, ובמיוחד: אשמנו, י"ג מידות, שמע קולנו, וכן אבינו מלכנו.

שחרית. קריאת התורה: לשלישי, מסיימים: "ותחי רוח יעקב אביהם" (מה, כז),¹ לרביעי: "איתו מצרימה" (מו, ז), לחמישי: "הבאה מצרימה, שבעים" (מו, כז).²

יום ראשון

עשרה בטבת

תענית ציבור.³

מי שלא ישן, מותר לו לאכול עד שיעלה עמוד השחר.⁴ השוכב לישון ובדעתו להשכים לאכול או לשתות, יתנה בפירוש לפני השינה שיוכל לאכול או לשתות. ואם רגיל לשתות בקומו, אין צריך להתנות לשתיה.⁵

(1) 'התנועדות' תשמ"ז ח"ג עמ' 175 (בלתי מוגה).

(2) כך קרא הבעל-קורא אצל הרבי, הרה"ח ר' מרדכי שוסטרמאן ע"ה, כנדפס בחומש 'תורה תמימה' (ההפסקים וכד' הנדפסים שם הם כמנהג ישראל ברוסיה בשעתו. בחומש זה השתמש הרבי לשמיעת קרה"ת וקריאת ההפטרות), וכ"ה בחומשים הרגילים ובס' חת"ת.

(3) יום זה הוא התחלת המצור על ירושלים, שהוא המקור לכל הצרות והגלות, ולכן ישנה בו חומרא לגבי שאר הצומות (ראה לקוטי שיחות כרך כה עמ' 267. כרך ט"ו עמ' 420 הערה 78 וש"נ).

ומידה טובה מרובה, שכן הוא גם בנוגע לחלק הטוב ד"אתהפכא שחוכא לנהורא" דיום זה, הן העניין המשותף בכל הצומות, והן העניין הטוב שבמאורע הפרטי דעשרה בטבת, 'סמך' מלשון 'סומך נופלים', שמוזגשים בעשרה בטבת יותר מאשר בשאר הצומות – לקוטי שיחות כרך כה עמ' 464.

(4) סידור אדמוה"ז 'סדר ספירת העומר' (שהצום מתחיל בעלות השחר). וראה הנסמך ב'התקשרות', גיליון רפב עמ' 18 הע' 4.

(5) שו"ע סי' תקס"ד ונו"כ. בכף החיים שם ס"ק ז אוסר זאת משום אכילה לפני עלות השחר, אבל באג"ק כ"ק אדמו"ר ח"ג עמ' עה איתא, שגם לפי האוסרים זאת בכלל על-פי הזוהר, מותר לכל הדעות באם עושה זאת לרפואה, לכוון דעתו בתפילה וכיוצא בזה.

(6) ראה משנ"ב סי' תקנ"ב ס"ק ה, כף החיים שם ס"ק ט ונטעי גבריאל בין המצרים פ"ו עמ' סח, וש"נ. בירור בזה נדפס ב'התקשרות' גיליון תת"ו.

(7) ספר-המנהגים עמ' 45, וש"נ לפסקי דינים לאדמו"ר הצמח-צדק או"ח סי' תקס"ו ולשו"ת שלו שער המילואים ס"ח. בשו"ת שם דן לומר ענגנו אף בלא "שבעה שאכלו פחות מכשיעור" האמורים שם, ובפסקי דינים (שנכתב אח"כ) הורה כן למעשה, ואף באג"ק כ"ק אדמו"ר חט"ז עמ' שיג ובהגהותיו ללוח כולל-חב"ד תשס"ז (ראה לוח זה ביום תענית אסתר) מעתיק הרבי רק "ג' מתענים" ללא איזכור ה"שבעה שאכלו" כלל [וכן הורה בעל תה"ד – הובא בס' לקטי יושר] (וראה 'התקשרות' גיליון לג עמ' 18).

(8) משנה-ברורה סי' תקס"ו ס"ק יג.

(9) סידור תהילת ה' (הישן) עמ' 356.

אם חלה ברית-מילה היום, כשהמילה בשחרית במניין זה, ואף בחתן ב' ימי המשטה (ואף ביום חופתו) אף שאין אומרים תחנון, אומרים סליחות ויודיו כרגיל. וי"א שהחתן ובעל הברית עצמם לא יאמרו סליחות (ראה השלמה לשו"ע אדמוה"ז סי' קלא ס"ז, נדפסה בסוף ח"א עמ' 357).

לענין 'אבינו מלכנו', חידש הרבי שאמירתו תלויה בתחנון ('אוצר מנהגי חב"ד' אלול-תשרי עמ' ל, משיחתו ו' תשרי תשל"ה. וכן נדפס בהסכמת הרבי בסידורי תהילת ה' משנת תשל"ח ואילך בשולי הגיליון לפני 'למנצח יענק'. וצ"ע שבס' 'שיחות-קודש' תשמ"מ ח"א עמ' 865 מסופר, שבצום גדליה תשמ"ה חתן במניין של הרבי ולכן לא אמרו סליחות, וכשעמדו לומר קדיש אחר שמו"ע הורה הרבי לומר 'אבינו מלכנו', עיי"ש. ראה גם 'אוצר' שם עמ' קס ס"ט. 'התקשרות' גיליון שלא עמ' 18).

(10) מובא מס' קיצור של"ה.

שנה טובה; 'זכרנו ל...' [ולא 'זכרנו בספר'²¹] /
ואנחנו לא נדע / חצי קדיש.

קריאת התורה:

קוראים 'יחל' בשחרית ובמנחה גם אם יש רק
שלושה מתענים²².

מי שאינו מתענה, לא יקראוהו לעלות לתורה²³.
קראו לתורה מי שאינו מתענה, וצר לו להודיע
מפני חילול השם – יעלה²⁴.

את הפסוקים: "שוב מחרון אפך...", "ה' ה' אֵל
רחום... ונקה", "וסלחת לעווננו" – אומר הציבור
בקול רם ורק אחר שסיימו, אומרם הקורא
בתורה²⁵. הרבי, כשעלה לתורה, התחיל לאומרם
יחד עם הציבור²⁶.

בקריאת הפסוק "ויקרא בשם ה'", יש להפסיק
מעט בין 'בשם' ל"ה'" כי בפסוק מופיע תחת המלה
"בשם" טעם מפסיק, הטעם 'טיפחא'²⁷.

בסידורי תורה־אור ותהילת ה', ובשנים האחרונות גם במחזור
השלם, נדפס: זכיות ה'ז' בשבא וה'כ' בשורוק, וכ"ה בלוח התיקון
לסידור תו"א, נ"י. תש"א. ואילו במחזור השלם מהשנים תשל"ג-ה':
זכיות ה'ז' בקמץ וה'כ' בחיריק. וראה סידור 'עבודת ישראל' עמ'
110, ערוך השלם ערך זך א' בסופו, ועוד.

21) ספר־המנהגים עמ' 45. וראה אג"ק כ"ק אדמו"ר ח"ב עמ' קסג.
קובץ 'גדיל תורה' ברוקלין, גיליון נח עמ' קלו.

22) ספר־המנהגים שם. וש"נ.

23) שו"ע סי' תקס"ו סי' בשם יש מי שאומר, והובא למעשה
בשו"ת צמח־צדק (שער המילואים ח"א סי' י, ובמהדורת תשנ"ד
אור"ח סי' קי). במשנ"ב ס"ק כ הביא מסידור דרך־החיים דה"ה למי
שאינן בדתעו להשלים התענית, ויש מקילין בזה (שערי־אפרים ש"א
ס"ט רק במקום צורך גדול, ובשו"ת שואל־ומשיב תנינא ח"ב סי' נח
ושו"ת אפרקסתא דעניא סי' עז מקילין בכלל, ולכאורה כן משמע
משו"ת הצמח־צדק הנ"ל המביא לצירוף גם "ז' שאכלו פחות
מכשיעור" שהרי מדובר שאח"כ יאכלו כרוגל).

24) לוח כולל־חב"ד בצום גדליה, ממשנה־ברורה סי' תקס"ו סוף
ס"ק כא ושו"ת מנחת־אלעזר ח"ב סי' עד.

25) שערי־אפרים שער ח סעיף קז.

26) וסיים עם הש"ץ, 'התקשרות' גיליון מ ס"ע 18. ודלא כמ"ש
בשערי־אפרים שם, שאומר רק עם הש"ץ.

27) לוח כולל־חב"ד, צום גדליה. ולהעיר, שמהפסק־טעמים זה
בניגוד לפסוקים שבהם קרא אברהם בשם ה', שם אין הפסק
בין 'בשם' ל"ה'" (ה' הוכיח הרב"ע (לעיל לגיט) שהפירוש הוא
שה' קרא, וכ"ד החזקוני, הספורנו ועוד, ואילו התרגומים, רש"י
(לפי' הרא"ם) והאברבנאל פירשו ש**משה** קרא (ע' בתורה שלימה
עה"פ), וכבר כתב הרבי, שחייבים לקרוא בתורה בדיק לפי טעמי

המקרא אף אם אינם מתאימים לפשט הפסוק (לקוטי־שיחות כרך
טו עמ' 572). אמנם באבודרהם 'סדר תפילות התעניות ופירושן'
(בדפוס ירושלים תשכ"ג ס"ע רנא) כתב זאת בקשר לתפילה,
בניגון.

מנהגנו לאומרן אחרי נפילת אפים, בסדר
דלהלן¹¹:

אשמנו / אֵל ארך אפים / נפילת אפים / כי
עם ה' / כרחם / אלוקינו ואלוקי אבותינו, אזכרה
מצוק¹² / אֵל מלך¹³ / אלקים באו גויים / כרחם /
אלוקינו ואלוקי אבותינו, אבן הראשה / אֵל מלך
/ אבותי כי בטחו¹⁴ / אֵל מלך / זכור רחמיך¹⁵ /
זכור לנו ברית אבות / זכור לנו ברית ראשונים /
שמע קולנו¹⁶ / משיח צדקך / אֵל רחום שמך¹⁷
/ עננו ה' עננו¹⁸ / מי שענה לאברהם / רחמנא
דעני¹⁹ / 'אבינו מלכנו' הארוך²⁰, ובו: 'ברך עלינו

11) ע"פ לוח כולל־חב"ד, ספר־המנהגים עמ' 53, וליקוט טעמים
ומקורות' מכ"ק אדמו"ר נשיא דורנו הנדפס בסוף 'סדר הסליחות
על־פי מנהג חב"ד'.

12) בבית האחרון של פיוט זה, נדפס "גְּלָה (בקמץ) לשון עבר) לי
טובו", ולכאורה, כיוון שזאת בקשה, צ"ל "גְּלָה" לשון עתיד, וכן
הוא בסידורים: יע"ץ (המקורי, הוצאת אשכול ח"ב עמ' תצג)
ואוצר התפילות (ח"ב עמ' 106).

13) וצ"ל בו "כמו שהודעת", כנדפס בסידורי 'תהלת ה' הישנים
(ולא 'כהודעת' כנדפס במחזור השלם וב'סליחות – מנהג חב"ד'),
וכן נשמע בבירור מהקלטות מתפילת הרבי בסליחות לעשרה
בטבת.

14) פיוט מסוג 'פומון'. בסוף 'פומון' 'ברובם המכריע של סליחות
הנדפסות – חוזרים חלק מחרוזת הראשון בין חרוז לחברו' ובסוף
הפיוט חוזרים את כל החרוז הראשון (הערה 4 ב'ליקוט טעמים
ומקורות' הנ"ל), אך במראות־קודש מעשרה בטבת תשמ"ט ברור
שהרבי חזר את כל החרוז הראשון בין בית לבית.

15) סידור תהילת ה' עמ' 347. וצ"ל בו "פקדנו בשועתך" בלא ו',
כבפסוק, וכן נדפס בסליחות – מנהג חב"ד.

16) פותחים הארון ואומרים פסוק אחר פסוק, חזן וקהל, עד
הפסוק 'אל תעובנו ולא עד בכלל. אחרי 'אתה תענה, ה' אלוקינו"
סוגרים הארון. מדלגים 'אוי... אשמנו... סרנו...', כיוון שכבר
אמרו זאת בסדר התפילה (ס' המנהגים עמ' 53). וי"א שהרבי היה
מדלג גם 'הרשענו ופשענו'.

17) כשעבר הרבי לפני התיבה, היה אומר תמיד "למען אמיתך,
למען ברייתך", וכן בכלום 'סליחות' החדשות, הוצאת קה"ת אה"ק,
וכנוסח אדה"ז ב"הושענא, למען אמיתך".

18) בנוסח 'עננו' צ"ל: "רך לְרַצוֹת" (אג"ק ח"ב עמ' קסב, ודלא
כנדפס בסידורים ובסליחות, גם בחדשים).

19) באמירת 'עננו' מסיים הש"ץ בקול רם במקומות המופסקים
בנקודותיים (:), דלא כמנהג העולם ('אוצר מנהגי חב"ד, אלול –
תשרי, עמ' כח).

20) במניין של הרבי נהגו תמיד לנגן תפילה זו בסיום הסליחות
(ספר־הניגונים, ניגון רמז).

21) כולו יחידו ש"ץ וקהל מתחילה ועד סוף. במניין של הרבי נהגו
תמיד לנגן: 'אבינו מלכנו, אין לנו מלך אלא אתה' (ספר־הניגונים,
ניגון 1).

המנחה. וכשאין נושאים כפיים, אומר הש"ץ ברכת כוהנים.

תחנון, 'אבינו מלכנו', קדיש תקבל, עלינו, קדיש יתום, אל תירא, אך צדיקים.

הרבי חידש את המנהג הישן (שמקורו במשנה) לומר "דברי כיבושין" אחרי מנחה דתענית ציבור: "כדאי לעורר על המנהג הנ"ל, שבמקומות שאפשר לפעול זאת, יאמרו אחרי מנחה (כמה מילים, לכל הפחות) 'דברי כיבושין', או מזמור תהילים המתאים לעניינים אלו, ובמקומות שמצד טירחא דציבורא [או מצד ביטול מלאכה, וכיוצא בזה] אי אפשר לפעול זאת – עליכל פנים יהרהרו במחשבה עניין של 'דברי כיבושין', ומאחר ש'רחמנא ליבא בעי' – ובפרט עניינים הקשורים בתשובה, ש'עיקר התשובה בלב' – הרי 'מחשבה טובה, הקדוש-ברוך-הוא מצרפה למעשה'³³.

תפילת ערבית: אם קשה לציבור להמתין³⁴, יש להתחיל ערבית כך שיגיעו בשעת צאת הכוכבים לקריאת שמע, ולפחות – שייטמו בשעה זו תפילת ערבית, ויקראו אז קריאת שמע בזמנה.

יום שלישי,

י"ב בטבת

יום שני בלילה, אור ליום שלישי:

הלילה – ליל 'ניתל'³⁵: מה שנוהגים שלא

כפיים אלא תוך חצי שעה שלפני השקיעה (כף-החיים שם ס"ק ז, ע"פ הב"ח, שזהו פי' 'סמוך' שבגמ' הנ"ל, ע"ד 'סמוך למנחה'. וראה ילקוטי-וסף – מועדים עמ' 550 וש"ג, ונטעי-גבריאל הל' בין המצרים פי"ג ס"ו וש"ג), ולא כהאשכנזים המקילין מפלג המנחה ואילך. כן הובאו בספרים הנ"ל שם דעות אודות אמירת הש"ץ "או"א, ברכנו..." לפני הזמן הראוי לנ"כ, ולכאורה בזה אין להקפיד כ"כ, ראה בשו"ע אדמוה"ז סו"ס קטט מהרמ"א שם. (33) לקוטי-שיחות כרך ז עמ' 352, וש"ג. וחבל שככל הידוע, טרם הונהג הדבר בפועל אפילו בין אנשי" (מלבד הצפייה בדברי הרבי במראות-קודש במקום שאפשר).

(34) כמובן, אין לאחר תפילת ערבית משך-זמן לאחר צה"כ, שהרי תמיד יש כאלה שקשה עליהם התענית, ואכן במצאי תענית התפלל הרבי ערבית די מוקדם. אך מאידך אין להקדים ללא צורך, וראה במטה-אפרים ס' תר"ב סכ"ט.

(35) ברשימות היומן' עמ' שיג, ששה, בהיום יום' יז טבת ובס' השיחות תש"נ ח"א עמ' 192: נכתב בת"ו (כמו במחזור ויטרי הל' שחיטה ס' פ, בתרומת הדשן ס' קצה, ובד"מ יו"ד סו"ס קמח – במהדורות ללא צנזורה. מאידך בא"ק ח"ג עמ' קכ וח"ד עמ' שב,

שיעורי תורה: לכאורה יש מקום (לנוהגים בכיו"ב) ללמוד היום מעניינא דיומא בתנ"ך (מלכים"ב כה, א"ג. ירמיה לט, א. נב, ד.ה. יחזקאל כד)²⁸.

צדקה: בימי התעניות נוהגים לתת לצדקה לפני תפילת מנחה 'אגרא דתעניתא', ויש נותנים לפי עלות הסעודות שהיו אוכלים היום²⁹. תפילת מנחה:

"בשעה מאוחרת"³⁰. סדרה: וידבר וקטורת, אנא בכוח, אשרי, חצי קדיש, קריאת 'יחל' כבשחרית לשלושה עולים, והשלישי הוא המפטיר, ואין אומרים לאחריה חצי קדיש. מפטירים "דרשו ה' בהמצאו" (ישעיהו נה, ו – נו, ח), ומברך אחר-כך שלוש ברכות עד 'מגן דוד'. יהללו, חצי קדיש, תפילת שמונה-עשרה³¹.

במנחה אומר גם היחיד 'עננו' בשומע תפילה, ללא חתימה, ומסיים "כי אתה שומע". אם שכח (וכבר אמר שם ה' דסיום הברכה), אומרו בלא חתימה אחרי 'אלוקי נצור', קודם 'היו לרצון' האחרון. הש"ץ אומרו כבשחרית בין 'גואל ישראל' ל'רפאנו'.

הנוהגים נשיאת-כפיים בכל יום, נושאים כפיהם גם בתפילה זו³², רק באם התפילה היא לאחר פלג

וסיים 'רוב המון טועים בזה'. ולמעשה לפי הנהוג, כשאומרים 'אל מלך', שסיומו הוא בלשון הפסוק, מסיים הש"ץ 'בשם ה' בהפסק בין 'בשם לה', ואילו כשאומרים 'אל ארך אפיים' מסיים 'בשם ה' (ושם נאמר)' ללא הפסק, וכן נהג הרבי כש"ץ. וע"ע.

(28) ע"פ המובא בספר-השיחות תשמ"ח ח"ב עמ' 547 הערה 63 בקשר ל"ז בתמוז ות"ב.

(29) והטעם, כדאיתא בספרים [מטה-משה ס' תשנ"ו, אליה רבה ס' תקס"ו ס"ק ב] שביום התענית יש ליתן סכום הסעודות לצדקה, כדי שמה שאינו אוכל ושותה באתו יום אכן יעלה לקדושה ממש – 'שערי המועדים' אדר, עמ' קמה.

(30) ספר-המנהגים עמ' 48 ובהערה (מלקוטי-דיבורים כרך א עמ' 216. ושם: "לא אחרי השקיעה, אלא בשעות המאוחרות, למשל בשעה 8 בשבעה-עשר בתמוז ובשעה 7 בתשעה באב" והוא לערך עד כחצי שעה לפני השקיעה שם), וזאת ע"פ הגמ' (תענית כו, סע"ב). הובאה להלכה בשו"ע אדמוה"ז ס' קטט ס"א), שבתעניות "שאין בהן נעילה" נוהגים להתפלל מנחה רק "סמוך לשקיעת החמה". אם כי במניין של הרבי התפללו תמיד בשעה 3:15.

(31) לוח כולל-חב"ד.

(32) שם (שלא כמנהג חסידי פולין וכו' בארה"ק כיום שאינם נ"כ כלל בתפילה זו – לוח 'דבר בעיתו'. מסתבר שנמנעו מזה כיוון שהם רגילים להתפלל מנחה באיחור. וע' כף-החיים שם ס"ק ד). ולכאורה יש לנוהגים כן להקפיד עכ"פ כהספרים שלא לישא

לדעת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו⁴¹ צריך להיות המנהג בכל מדינה לפי ליל אידם של רוב הגויים (הנוצרים) במדינה זו⁴² בזמן הזה, דהיינו בארץ הקודש בערב זה.

יום שישי

ט"ו בטבת

יום חמישי בלילה, אור ליום שישי: סוף זמן קידוש לבנה⁴³ – כל הלילה.

ב'התקשרות' גיליון תש"ו עמ' 18, ומסיק שעכ"פ אין ראייה משם להחמיר בליל טבילה אחר חצות.

(41) לקוטי שיחות הנ"ל. ומציין שזה דלא כדמשמע בס' 'דרכי חיים ושלום' ס"י תתכ"ה. אג"ק חי"ג עמ' קכ. חי"ד הנ"ל.

(42) במכתב כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו: "לשמעותו שבארה"ק ת"ו אין נוהגין בזה כלל (ובטח שמה עז מברס"סמכא ביותר [ז"א שהרבי מפקפק בזה]) – אם נכונה השמועה, אולי אפשר לומר הטעם, שכיוון שפשטה שם (מלבד תקופות קצרות, כידוע) ממשלת הישמעאלים, ותלוי בשר של מעלה, לא היה מלכתחילה עניין לניטל שם. ובמילא אין החשש דלהוסיף חיות" – אג"ק חי"ג הנ"ל. וכנראה בא רק ללמד זכות, שהרי באג"ק חי"ד הנ"ל מורה פרטים בהנהגה זו לשואל מירושלים ת"ו. ובשיחת כ' כסלו ה'תשל"ז (הנחת ה'ת' סל"ח, בלתי מוגה) נאמר: "תלוי אם יש במקום זה עניין של ע"ז. ולכן במקומות כמו מרוקו ותימן לא נזהרו ב'ניטל', כיוון שאינם קשורים עם הנוצרים" [זאת למרות שהנוצרים (הצרפתים) שלטו במרוקו בדורות האחרונים]. ולכן, בארה"ק שיש הרבה ע"ז וחגאותיהם נערכות ברעש גדול, ברור שיש להיזהר בזה. ואכן בין אנ"ש בארה"ק כיום נפוץ ומקובל להיזהר בזה בפשיטות. וראה קובץ 'מוריה' גיליון קסא ובולוח 'דבר בעתו' ביום זה, בעניין מנהגי ישראל בליל ניטל בכלל, ובארה"ק בפרט.

(43) והפעם, כיוון שגם ה"ח שעות הנוספות בדיעבד ע"פ החתם סופר מסתיימות בשקיעת החמה של עש"ק, אין אפשרות לאחר יותר.

ללמוד³⁶ בליל 'ניטל', ביאר כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע הטעם, שהוא "כדי שלא להוסיף חיות" [ב'אותו האיש', שהוא זמן לידתו, ובהולכים בשיטתו עתה³⁷]. פעם אמר: "אינני מחבב את המתמידים ששמונה שעות³⁸ אלו נוגעות בנפשם". והוא רק עד חצות לילה³⁹ (בתל-אביב: 11:40)⁴⁰.

ובאגרת שבלקוטי שיחות חט"ו עמ' 545, כמו בס' המנהגים טירנא בהגהות המנהגים ס' יד, בכפתור ופרח פ"י ובבוש י"ד שם – נכתב בט"ל. וכתב הרבי בלקוטי שיחות שם: ניטל – רמז להעדר, ו"א ניטל – מלשון נתלה, הוא [=כינוי ל]זמן לידת אותו האיש (נאטאל בלטינית = לידה).

(36) [אבל לומדים את המשניות של האבלים לאחר התפילה, כרגיל]. גם חסידות אין לומדים. בשידור הרדיו בלילה זה שהיה מיועד בקביעות לשיעור התניא שנאמר ע"י הרה"ח ר' יוסף וינברג ז"ל, הורה לו הרבי לספר סיפורים מרבותינו נשיאינו – כ"ז מגיליון 'כפר חב"ד' מס' 646 עמ' 15 (כאמור ב'רשימות היומן' עמ' שסה: "גם דא"ח לא היה [אדנ"ע] לומד [ב'ניתל'], וגם לא למיגרס", ולא כאמור ב'רשימות' קודמות, 'רשימות היומן' עמ' שיג, בשם אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, שאיי-הלימוד בניתל אינו שייך ללימוד חסידות. ואולי בדרגת לימוד החסידות של רבותינו נשיאינו הוא עניין אחר, שאין ממנו יניקה, ולכן מסופר ב'רשימות היומן' עמ' שסה הנ"ל שהצמד צדק למד בלילה זה, אבל כש"הזכירו לו" – הפסיק). ואולי משום כך אמר הרבי פעם שיחה קצרה בליל ניטל (התוועדות תש"נ ח"ב עמ' 59).

(37) לקוטי שיחות כרך טו עמ' 554.

(38) ב'היום יום עם הערות וצינונים" ח"א, מציע לפרש זאת, היות ו'סדר נגלה' בליובאוויטש נמשך 8 שעות (קונטרס עץ החיים ס"פ כב), הכוונה שאינו מרוצה מאלה המתעקשים להשלים את מניין השעות גם ביום זה.

(39) כ"ק אדמו"ר מהור"י"צ, לוח 'היום יום' יז טבת.

צ"ב אהם נהגו להימנע מלימוד מתחילת השקיעה (כמנהג 'רוב עדות החסידים' שבלוח דבר בעתו. ובס' נטעי גבריאל שם פ"ב הע' ט' כתב שכן מנהג חב"ד. וצ"ב מקורו), או מצאת הכוכבים בלבד. וראה ב'התקשרות' גיליון רפג עמ' 18 וגיליון שלג עמ' 19 בנדון. וכל עוד יש ספק בזה, יש לנהוג כדברי הרבי (אג"ק חי"ד עמ' שנב): "וכיוון שלעניין ביטול תורה חידוש גדול הוא, ולכן אין לך בו אלא חידושו".

(40) לעניין עונה ראה בשערי הל' ומנהג ח"ד עמ' קלב, ודיון בזה

לזכות

אנשי החסד הדגולים

הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו
ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,
בני הרה"ח ר' שלום ישע"י ע"ה דייטש